

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประเทศทั่วโลก ได้พยายามให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในประเทศของตน และผลที่ปรากฏออกมา ก็มักแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันระหว่างความเจริญรุ่งเรืองของประเทศนั้น ๆ กับการลงทุนด้านการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็น โอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้น จึงจำเป็นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของคน และระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมทั้งจะรับการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น โดยกำหนดเป็นจุดเน้นในการพัฒนาคนไทย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559) ให้คนไทยทุกกลุ่มวัย ให้มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีระเบียบ วินัย มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม และรู้คุณค่าความเป็นไทย ให้มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน มีโอกาส และสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555 : 43)

จากแนวทางดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมรักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ มีทักษะทางด้านเทคโนโลยีสามารถทำงาน ร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 2) ในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ถือได้ว่าเป็นการเตรียมคนที่อยู่ในช่วงระยะที่สำคัญและยาวนานที่สุด กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาที่จะต้องใช้เวลาถึง 12 ปี ดังนั้น ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนเข้าศึกษาเรียนรู้ตามกรอบเวลาดังกล่าว ผู้เรียนจะต้องได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสม ที่จะนำไปสู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ประเทศชาติต้องการ ซึ่งผลของปฏิกิริยาตอบสนองซึ่งกันและกัน ระหว่างแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่จัดทำไว้อย่างมีวัตถุประสงค์กับ

บุคลิกภาพและศักยภาพของผู้เรียนในสภาพแวดล้อมที่ครูจัดขึ้น เรียกว่า “หลักสูตร”

(Longstreet, W.S. & Shane, H.G. 1993 : 53)

การจัดการศึกษาในทุกระดับ จำเป็นจะต้องมีหลักสูตรเป็นตัวกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ไว้เป็นแนวทางสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาสำหรับควบคุมการศึกษาในแต่ละระดับหลักสูตร (นิรมล ศตวุฒิ. 2543 : 8 ; บุญเลี้ยง ทุมทอง. 2553 : 1) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีการปรับเปลี่ยนทั้งระบบระบบโครงสร้างการบริหารและการพัฒนาเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เพื่อให้มีความเหมาะสมเป็นไปตามบริบทความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม 2545) การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ ถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญของไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อพัฒนาไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยดังกล่าว และข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) มาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนในแต่ละระดับ และได้มีการประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 2-3) โดยหลักสูตรแกนกลางจะกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับมองเห็นความคาดหวังที่ต้องการในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ชัดเจนตลอดแนว ซึ่งสามารถช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาร่วมกันพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมั่นใจ ทำให้การจัดทำหลักสูตรในระดับสถานศึกษามีคุณภาพและมีความเป็นเอกภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความชัดเจนเรื่องการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และช่วยแก้ปัญหาการเทียบโอนระหว่างสถานศึกษา ดังนั้นในการพัฒนาหลักสูตรทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติจนกระทั่งถึงสถานศึกษาจะต้องสะท้อนคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งใช้เป็นกรอบทิศทางในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ และครอบคลุมผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เป็นกลุ่มสาระที่จะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางด้านศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางด้านศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียน มีความเชื่อมั่นในตนเอง อันจะเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ซึ่งจากเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ จะพบว่า คุณลักษณะดังกล่าว จะช่วยทำให้ผู้เรียนมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นจุดเน้นหลักสูตรที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนา ส่งเสริมเป็นอย่างยิ่ง มีนักวิชาการด้านศิลปศึกษาหลายคน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่า ความสำคัญ ของการเรียนการสอนศิลปะเอาไว้ที่น่าสนใจ คือ การเรียนการสอนวิชาศิลปะ ควรจัดเป็นรายพื้นฐานบังคับวิชาหนึ่งของหลักสูตรการศึกษา เพราะจุดมุ่งหมายของการเรียนศิลปะ คือ การเตรียมเด็กให้กลายเป็นผู้ใหญ่ที่รักและเห็นคุณค่าของศิลปะ เป็นผู้ให้และจรรโลงวัฒนธรรม ซึ่งถ้าการศึกษาเกิดประสิทธิผล วิชาศิลปศึกษา จะสามารถสร้างให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ความสามารถ และความเข้าใจในสาระความรู้ของศิลปะ ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ สังคมจะมีผู้ใหญ่ที่มีการศึกษาทางด้านศิลปะ มีคุณธรรม รู้จักการแสดงออกทางด้านความงาม มีคุณลักษณะที่ดีงาม สามารถดำรงชีวิตเพื่อพัฒนาสังคมให้สงบสุขและเจริญก้าวหน้าได้ (มะลิ นัทร อี้ออนันต์. 2545 : 30) และนอกจากนั้นการจัดกิจกรรมศิลปะเป็นวิถีทางที่สะท้อนผลไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัย เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในสังคม โดยเน้นลักษณะนิสัยที่จำเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดเป็น เพราะ ศิลปศึกษาจะช่วยพัฒนาความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ ทำให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีจิตใจที่ดีงาม มีสุนทรียะ มีเมตตา ไม่แข็งกระด้าง ส่งเสริมยกระดับ คุณธรรมของคนให้สูงขึ้น (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2525 : 31 ; พีระพงษ์ กุลพิศาล. 2531 : 140 ; บงกชพันธ์ ทองงาม. 2528 : 53)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้การเรียนการสอนสาระทัศนศิลป์เป็นไปเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลป์ ทัศนธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยสามารถใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม และสามารถใช้เทคนิควิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล ชื่นชม ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552 : 182)

การจัดการเรียนการสอนศิลปะ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน ยังคงไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กล่าวไว้ได้ ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งวัดจากผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) และจากการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรเชิงลึกโดยทีมวิจัยของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา จากเวทีการประชุมพัฒนาความเข้มแข็งทางวิชาการ โรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตามหนังสือ ศธ 04010/ว1625 ณ โรงแรมเจริญไฮเต็ล จังหวัดอุดรธานีเมื่อวันที่ 23-26 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งการประชุมดังกล่าว ได้มีการนำเสนอสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับการนำหลักสูตรแกนกลางสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียน ซึ่งทั้งนี้ปัญหาที่พบหลายอย่างยังมีลักษณะคล้ายกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยเฉพาะประเด็นของความไม่ชัดเจนของเนื้อหาสาระแกนกลาง ตัวชี้วัดชั้นปี และความไม่เหมาะสมของเวลาเรียนกับเนื้อหาของบางกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้พลศึกษา สุขศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยทั้ง 2 กลุ่มสาระนี้ มีกรอบเนื้อหาเหมือนกันแต่ถูกกำหนดเวลาเรียนเพียง 120 ชั่วโมง ตลอด 3 ปี ในช่วงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งทำให้ยากแก่การจัดการเรียนการสอนที่จะให้ครอบคลุมเนื้อหา และส่งผลทำให้ผลการทดสอบระดับชาติของนักเรียนมีคะแนนต่ำ นอกจากนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ จะมีปัญหามากกว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ในเรื่องของครูผู้สอน กล่าวคือ เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนจบไม่ตรงสาขาวิชาเอกมากที่สุด เอนก ศรีภูมิ (2554 : 48) ได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาทัศนศิลป์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 ซึ่งผลการศึกษา พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 มีครูปฏิบัติงานสอนในรายวิชาทัศนศิลป์ แต่ไม่ได้จบการศึกษาทางด้านศิลปะคิดเป็นร้อยละ 23.19 โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน โรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งต้องให้บุคลากรกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ มาจัดทำหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนรายวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) นอกจากนั้น ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการจัดทำหลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะยังพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดแคลนครูศิลปะจะมีระดับของปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดอื่น ๆ ซึ่งปัญหาลักษณะดังกล่าวถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทย ยังคงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เป็นไปตามรายงานการวิจัยการสังเคราะห์สภาวะการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 : 59-61) ที่กล่าวว่าครูหลายคน ไม่ได้จบวิชาเอกหรือ โทตามภารกิจงานสอนของตน ทำให้ขาดทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

จากความคาดหวังของหลักสูตรดังกล่าว และจากการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดช่วงชั้นในหลักสูตร จะเห็นได้ว่า การจัดเรียนการสอนทัศนศิลป์ไม่ใช่เพียงแค่การสอนให้นักเรียนทำงานศิลปะได้เท่านั้น ยังมีสาระเนื้อหาอื่นเป็นจำนวนมากที่ผู้เรียนจำเป็นต้องได้เรียนรู้ ดังนั้น ครูที่จะมาทำหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะด้านศิลปะเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามจากปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับตัวครูผู้สอนที่ไม่ได้จบมาทางด้านการสอนศิลปะโดยตรง ถือเป็นปัจจัยหลัก ที่ส่งผลกระทบต่อทำให้การนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปสู่การปฏิบัติ ไม่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร และการแก้ปัญหาดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขได้โดยวิธีการจัดสรรบุคลากรไปให้ โรงเรียนต่าง ๆ ที่ขาดแคลน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับงบประมาณ และระบบการบริหาร จึงเป็นเรื่องที่ยุ่ยากสำหรับโรงเรียน วิธีการที่ดีที่สุดก็คือ การช่วยให้ครูที่จะทำการสอนในรายวิชาทัศนศิลป์ แต่ไม่ได้จบทางด้านศิลปะ ให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาทัศนศิลป์

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูดั้นแบบการสอนวิชาศิลปะ และเป็นเลขาธิการศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น มีหน้าที่หลักในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ จึงต้องการแก้ปัญหาให้กับโรงเรียนที่ขาดแคลนครูศิลปะ (ทัศนศิลป์) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่สหวิทยาเขต พล-หนองสองห้อง ซึ่งเป็นสถานที่ทำงานของผู้วิจัย ด้วยการช่วยเหลือครูในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระทัศนศิลป์) และสำหรับการพัฒนาหลักสูตรในครั้งนี้ เป็นการพัฒนาหลักสูตรตามหลักการและแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน Discipline Based Arts Education (DBAE) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีหลักการและเหตุผล สอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนการสอนวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ในฐานะที่เป็นรายวิชาบังคับพื้นฐานในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยจะมุ่งเน้นแบบแผนหรือหลักเกณฑ์ แผนการแสดงออกเฉพาะตัว (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2548 : 55) แนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) ถือเป็นพัฒนาการในการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา และได้แพร่หลายไปยังประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกซึ่งรวมถึงประเทศไทย ก่อนหน้านี้แนวคิดดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ไม่มีการเรียนการสอนศิลปะเป็นวิชาบังคับพื้นฐาน จะมีเฉพาะวิชาเลือกที่นักเรียนมีความสนใจและความถนัดเฉพาะทาง ดังนั้น ในหลักสูตรเก่า

การเรียนการสอนศิลปะจึงเป็นไปเพื่อความเป็นเลิศทางด้านศิลปะ และนักเรียนที่เลือกเรียนก็มุ่งที่จะศึกษาต่อทางด้านศิลปะโดยตรง แต่ในปัจจุบันคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทำให้การเรียนการสอนในรายวิชาศิลปะ กลายเป็นวิชาพื้นฐานบังคับเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยที่นักเรียนทุกคนไม่ว่าแผนการเรียนใด จะต้องเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดช่วงชั้นที่ทางหลักสูตรกำหนดให้ ดังนั้น เนื้อหาในการเรียนการสอนจึงมีแบบแผน มีหลักการและทฤษฎีที่ชัดเจน ไม่นับเฉพาะศิลปะปฏิบัติ ซึ่งตรงกับแนวทางในการจัดเนื้อหา ของพหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน Discipline Based Arts Education (DBAE) ที่ Clark, G ; Day, M.D. ; and Greer, W.D. (1987 : 135-136) ได้เสนอไว้ นอกจากนี้ นักการศึกษา ทั้งสามคนยังได้ระบุว่าหลักสูตรพหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) มีหลักการและเหตุผลในการเรียนรู้ศิลปะ ไปสู่ความเป็น “มนุษย์ที่มีวัฒนธรรม” ซึ่งสอดคล้องกับจุดหมายหลักสูตรในปัจจุบันเป็นอย่างดี

แนวคิดพหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เคยนำมาใช้เป็นเนื้อหาในการฝึกอบรมและพัฒนาครูทั้งระบบ ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในปีการศึกษา 2553-2555 แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่สามารถที่จะช่วยแก้ปัญหาหรือทำให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนได้ จากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน และความต้องการของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระทัศนศิลป์) ของ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2545 : 28-30) และ เอนก ศรีภูมิ (2554 : 49-50) พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางพหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) และขาดความรู้ ความสามารถด้านการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางไปสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียน

จากข้อกำหนดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ว่าด้วยแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จากคุณค่าความสำคัญของการเรียนการสอนวิชาศิลปะ ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และจากสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลทั้งหมดเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษากับคณะผู้บริหารของสหวิทยาเขต พล-หนองสองห้อง เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา และขอความคิดเห็นในการใช้โรงเรียนเป็นสนามวิจัย ซึ่งในสหวิทยาเขต พล-หนองสองห้อง ถือเป็นกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาของจังหวัดขอนแก่น ที่มีความขาดแคลนครูทัศนศิลป์มากที่สุด โดยมี 4 โรงเรียน จากทั้งหมด 8 โรงเรียน และจากมติที่ประชุมผู้บริหารทุกคนเห็นด้วยเป็นอย่างดี ที่จะ

ให้มีการช่วยเหลือพัฒนาครูผู้สอนที่ไม่ได้จบวิชาเอกทางด้านศิลปะ แต่ต้องทำหน้าที่ในสอน รายวิชาทัศนศิลป์ ให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ และสามารถจัดการเรียนการสอนศิลปะได้อย่างมั่นใจและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ทางสท วิทยาเขตเองจะได้กำหนดเป็น โครงการยกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติ งานประจำปี ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าการวิจัยในครั้งนี้ จะสนองตอบความต้องการของ โรงเรียนต่าง ๆ สอดคล้องกับแผนงานยกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสทวิทยาเขตและสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 และที่สำคัญที่สุดก็คือ เป็นไปตามเจตนารมณ์ของจุดหมาย หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะอย่างแท้จริง

คำถามการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตาม แนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) มุ่งค้นหาคำตอบเพื่อนำมาอธิบายตอบคำถามการ วิจัย ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามแนวคิดพหุ ศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) ที่พัฒนามาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของครูที่ไม่จบ ทางด้านศิลปะ มีลักษณะและคุณภาพอย่างไร
2. ผลการใช้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิด พหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) เป็นอย่างไรและเพราะสาเหตุใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินการไว้ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิด พหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE)
2. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE)
 - 2.1 ด้านสภาพการใช้หลักสูตร
 - 2.2 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.3 ด้านความพึงพอใจของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน โดยใช้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ตามแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE)

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของ อูมาพร หล่อสมฤดี (2545 : 45) มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยผสมผสานรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และเนื่องจากการดำเนินงานครั้งนี้ เป็นการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของสูตรระดับสถานศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงยึดองค์ประกอบของหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

1. กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งจะต้องมีกระบวนการหลายขั้นตอน ดังนั้น จึงมีกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยหลายส่วน ซึ่งแบ่งตามระยะของการดำเนินงาน ได้ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตร

การดำเนินงานในระยะที่ 1 เป็นระยะที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ทำการศึกษาวิเคราะห์บริบท ข้อมูลพื้นฐานของครูผู้ร่วมวิจัย รวมถึงการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดทำร่างหลักสูตรตามกระบวนการ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจนได้ร่างเอกสารหลักสูตร และร่างเอกสารประกอบหลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE)

ในขั้นตอนนี้มีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นครูผู้ร่วมวิจัย จำนวน 4 คน และกลุ่มที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการสอนวิชาศิลปะ และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบคุณภาพของร่างหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้ จำนวน 7 คน

ระยะที่ 2 ศึกษาผลการใช้หลักสูตร

การศึกษาผลการใช้หลักสูตร เป็นระยะที่นำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นและผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากระยะที่ 1 ไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อทำการศึกษาสภาพการใช้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) มีผู้ที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ

1. ด้านสภาพการใช้หลักสูตร เป็นครูผู้ร่วมวิจัยที่ได้นำหลักสูตรจากการร่วมพัฒนา ไปใช้จัดการเรียนการสอนในโรงเรียน จำนวน 4 คน
2. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 โรงเรียน ละ 1 ห้อง จำนวน 121 คน
3. ด้านความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน ที่ใช้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ตามแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 121 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE)

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 คุณภาพเอกสารหลักสูตร

- 1) หลักสูตร
- 2) คู่มือการใช้หลักสูตร

2.2.2 ผลการใช้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) ประกอบด้วย

- 1) สภาพการใช้หลักสูตร
- 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
- 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียน โดยใช้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์

3. สถานที่ดำเนินการ

โรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขต พล-หนองสองห้อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่

- 3.1 โรงเรียนโนนข่าวิทยา อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น
- 3.2 โรงเรียนโศกนกเต็มประชาอุปถัมภ์ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น
- 3.3 โรงเรียนเบญจมมิตรวิทยา อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น
- 3.4 โรงเรียนไตรคามวิทยา อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

4. ระยะเวลาในการดำเนินการ

- 4.1 ระยะการพัฒนาหลักสูตร เดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2557
- 4.2 ระยะศึกษาผลการใช้หลักสูตร เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2557

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง ขั้นตอนที่มีความต่อเนื่องที่ทำให้ได้มาซึ่งเอกสารหลักสูตร เสนอไว้โดย อุมพร หล่อสมฤดี (2545 : 69) ประกอบไปด้วยขั้นตอน ศึกษาและวิเคราะห์บริบทข้อมูลพื้นฐาน การร่างหลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร

หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ หมายถึง หลักสูตรที่พัฒนามาจากมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดช่วงชั้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตามแนวคิดพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) เน้นการเรียนรู้ผ่านทั้ง 4 แกนหลัก ได้แก่ สุนทรียศาสตร์ ศิลปะปฏิบัติ ศิลปะวิจารณ์ และประวัติศาสตร์ศิลป์ ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

พหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) หมายถึง แนวคิดในการศึกษาวิชาศิลปะ โดยยึดหลักการความรู้อย่างมีแบบแผน มีความสมดุลในการรับรู้และสร้างสรรค์ โดยการพัฒนาผ่านแกนสำคัญในการสอน 4 แกน ได้แก่ สุนทรียศาสตร์ ศิลปะปฏิบัติ ศิลปะวิจารณ์ และประวัติศาสตร์ศิลป์

สุนทรียศาสตร์ หมายถึง เนื้อหาที่ว่าด้วยความสวยงาม การรับรู้และสัมผัสและชื่นชมในสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาปะทะ ซึ่งอาจจะเป็นในธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น

ศิลปะปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะประเภทต่าง ๆ ตามหลักการและวิธีการทางด้านศิลปะ

ศิลปะวิจารณ์ หมายถึง การแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะ ด้วยเหตุผลและหลักการทางด้านศิลปะ

ประวัติศาสตร์ศิลป์ หมายถึง เรื่องราวความเป็นมาของศิลปะ ที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ศิลปะในสมัยต่าง ๆ ของตะวันตก ตะวันออกและศิลปะของไทย จนถึงปัจจุบัน

ตัวชี้วัดช่วงชั้น หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนควรรู้และปฏิบัติได้ เมื่อเรียนจบในแต่ละช่วงชั้นเป็นตัวชี้วัดพัฒนาการของผู้เรียน ไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้

การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการค้นหาคำตอบ เพื่อให้ทราบถึงระดับความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในทุกขั้นตอน รวมถึงการบรรลุจุดหมายหลักสูตร โดยวิธีการรวบรวมความคิดเห็นอย่างมีระบบจากผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน วิชาศิลปะ และจากผู้ร่วมวิจัยที่เป็นผู้นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติรวมถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้ที่เรียนจากหลักสูตรวิชาทัศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิดพหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE)

คุณภาพเอกสารหลักสูตร หมายถึง ระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรที่สร้างขึ้น ซึ่งพิจารณาจากความเหมาะสมกับการนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

ผลการใช้หลักสูตร หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ไปจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นเรียนของผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเป็นข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ และได้จากเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตการสอน ซึ่งพิจารณาจาก

สภาพการใช้หลักสูตร หมายถึง สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะการนำหลักสูตรไปใช้จัดการเรียนการสอน ที่สังเกตเห็นได้จากพฤติกรรมการแสดงออก รวมถึงข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้รับจากกระบวนการใช้หลักสูตร โดยการบอกเล่าจากครูผู้ร่วมวิจัยและนักเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ระดับคะแนนในภาพรวมตลอดภาคเรียน หรือระดับผลการเรียน (เกรด) ของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะได้มาจากการทดสอบทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและความสามารถของนักเรียน หลังผ่านกระบวนการเรียนรู้จากหลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์

ความพึงพอใจ หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อการเรียน โดยใช้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ซึ่งจะแสดงออกมาเป็นระดับต่าง ๆ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้หลักสูตรรายวิชาทัศนศิลป์ ที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิด
พหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE) ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีคุณภาพ
2. ครูที่ไม่ได้จบทางด้านศิลปะ สามารถปฏิบัติการสอนในรายวิชาทัศนศิลป์ได้อย่าง
มีประสิทธิภาพ
3. การจัดการเรียนการสอนวิชาทัศนศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น
พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ใน โรงเรียนที่ขาดแคลนครุศิลปะมีคุณภาพมากขึ้น
4. ได้แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและการออกแบบการเรียนการสอน สำหรับครู
ที่ปฏิบัติการสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY